

dvoustranně ilustrace 5–6 různých druhů a kvalit (namátkou dvoustrany 394–395; 448–449; 466–467; 472–473; 474–475). Typickým příkladem je již samotný titulní obrázek na přebalu – rozpaky budící koláž složená z neolitické nádoby, hrobu ze starší doby železné a panoramatického pohledu na Prahu s dominantou Hradčan. V naprosté většině případů však autoři pracovali již s existujícími a přinejmenším v odborné literatuře publikovanými ilustracemi. Je otázka, zda vůbec nějaké ilustrace (vyjma nepříliš zdařilých map) vznikly speciálně pro tuto knihu. Zcela přitom ponechávám stranou nevyrovnanou kvalitu ilustrací a nezřídka jejich značně nekvalitní technické zpracování (namátkou s. 112; 592; 597; 598; 607).

Objemná Praha pravěká nepochybně uspokojila především ambice autorského kolektivu. Její přínos pro ostatní badatelskou obec, o laických zájemcích o archeologii nemluvě, prověří teprve budoucnost. Obávám se však, že útlá, brožovaná Praha v pravěku z roku 1995, zůstane ještě dlouho nedostižným vzorem úzce lokálních archeologických přehledů.

Václav Matoušek

Literatura:

- Fridrichová M., Fridrich J., Havel J., Kovářík J., 1995, Praha v pravěku. Praha, Muzeum hl. m. Prahy.
 Neustupný, J. a kol. 1960: Pravěk Československa. Praha: Orbis.
 Pleiner, R. a kol. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha: Academia.
 Sklenář, K. 2000: Archeologie a pohanský věk. Praha: Academia.

**Robert A. Georges,
 Michael Owen Jones:
 FOLKLORISTICS.
 AN INTRODUCTION,
 Indiana University Press,
 Bloomington 1995**

Významnou součást jakéhokoliv vědního oboru tvoří i úvody a přehledové učebnice disciplíny. Tyto texty, často z nejrůznějších příčin a nejrůznějším způsobem opomíjené, přitom plní nejen svoji fundamentální roli zasvěceného uvedení do základů oboru, ale zároveň specifickým způsobem fixují dobovou či lokální conceptualizaci dané disciplíny. Takovýto počín z oblasti folkloristiky představuje i jedna z posledních anglicky psaných přehledových prací oboru dvojice autorů z University of California v Los Angeles, vydaná jedním z nejvýznamnějších center severoamerického folkloristického bádání, Indiana University v Bloomingtonu.

Práce prezentuje jednu z možných aktuálních conceptualizací americké folkloristiky, zaměřenou zřetelně interkulturně a interdisciplinárně, stojící jako svěbytná mezinárodní disciplína vedle antropologie, kulturních studií, literární vědy, historie a psychologie; disciplíny, stojící na škále vědních oborů mezi humanities a social sciences sice poněkud blíže k prvnímu z těchto pólů, ale zároveň disciplíny, která mimochodem jako první z těchto oborů – již na přelomu 18. a 19. století – začala s organizovanými terénními sběry materiálu (s. 15).

Text, primárně určený posluchačům úvodních folkloristických kursů, nezapře relativně odlišné chápání oboru – a to jak ve srovnání s evropským pojetím disciplíny,

ny, tak i s předchozími vlivnými učebnicemi severoamerické folkloristiky z pera Richarda D. Dorsona (Folklore and Folklife. An Introduction. Chicago 1972) či Jana H. Brunvanda (The Study of American Folklore. An Introduction. New York 1965). Nejvýraznějším rozdílem proti pojetí evropskému je bezesporu chápání vybraných fenoménů materiální kultury jako předmětu folkloristického studia. Inkorporaci tradovaných technik konstrukce fenoménů materiální kultury do výzkumného pole disciplíny lze vysvětlit specifíčkostí vývoje americké folkloristiky, kde se střetlo několik vlivů – mimo jiné absence zájmu dobové antropologie o kultury neindiánského obyvatelstva Spojených států stejně jako daleko pozdější vliv původně skandinávského „hnutí“ folklife studies. Vybrané jevy materiální kultury – zařazené vzhledem k jejich primární tradicionalitě předávané orální transmisí – stojí sice v celku textu leckdy poněkud v pozadí, přesto je ale takto chápanou americkou folkloristiku možno označovat nejen za paralelu evropské disciplíny, ale – slovy Rolfa W. Brednicha – i za „sesterskou vědu (evropské etnografie“ („Schwesterwissenschaft der Volkskunde“). Co se druhé výše naznačené paralely týče, oproti první z předchozích vlivných severoamerických učebnic (do které mimochodem přispěl i jeden z autorů recenzované publikace kapitolou o herních žánrech) lze – kromě většího důrazu na didaktičnost podání – vysledovat zřetelnou diferenciaci, způsobenou mimo jiné vývojem disciplíny v posledních desetiletích. Zatímco Dorsonův text ve formě jednotlivých kapitol seznamoval s povahou a dějinami studia jednotlivých folkloristických žánrů (dle výše zmíněného amerického modelu včetně vybraných jevů materiální

kultury), lze u novější práce vysledovat jistý odklon od primárně žánrově–klasifikační conceptualizace folkloristického studia. „Tradiční“ žánry v čele se zatím nejdůkladněji prozkoumanou pohádkou a v anglosaském světě obšírně zkoumanými baladami jsou zde sice – v co nejširším možném kontextu – prezentovány, celková struktura textu však nezapře zřetelnou snahu o celistvé uchopení předmětu folkloristického studia. Folklor je proto již v úvodu práce definován (počín ne zcela běžný, a to i v textech tohoto druhu) jako „...expressive forms, processes and behaviors 1) that we customarily learn, teach and utilize or display during face-to-face interactions, and 2) that we judge to be traditional a) because they are based on known precedents or models, and b) because they serve as evidence of continuities and consistencies through time and space in human knowledge, thought, belief, and feeling...“ (s. 1). Základní charakteristikou folkloru zůstává tradicionalita, umožňující jeho diachronní a klasifikační studium (s. 313) a variabilita umožňující jeho významplnou adaptaci na konkrétní kulturní či sociální prostředí (lokalizace, transformace, s. 314). Povahu folkloru vzhledem k celku dané kultury je možno interpretovat jako jeden z nástrojů enkulturace, ale i jako odraz sociálních norem dané kultury, výraz sociální identity, atd. (s. 314).

Text je přehledně a inovativně zároveň rozdělen do čtyř částí věnovaných navzájem se prostupujícím „perspektivám“ možné conceptualizace folkloru – Folklore as Historical Artifact (se subkapitolami Folkloristic as a Historical Science a Survival, Continuity, Revival, and Historical Source), Folklore as Describable and Transmissible Entity (subkapitoly Folklo-

re as Genre and Type a The Dissemination of Folklore), Folklore as Culture (subkapitoly Folklore in Cultural Contexts a Folklore in the Culture of Groups in Contact) a konečně Folklore as Behavior (subkapitoly Folklore and Human Psychology a Folklore as a Personal Resource). Každá z podkapitol je přehledně doplněna ukázkami z tématicky relevantních monografií a teoretických prací oboru stejně jako v americkém prostředí běžnými odkazy na relevantní filmovou produkci. Značný prostor je věnován teorii a metodologii – např. konceptům přežitku s jeho kritikou (s. 59–67), typu – spojovaného nejen se studiem orální prózy (s. 112–121), formy a žánru (s. 93), normalform (s. 128) a variability (s. 11–13). Zmíněny jsou i diachronní fenomény jako folklorní kontinuita (např. zajímavá ukázka „aktualizace“ folklóru Američanů japonského původu během jejich internace v období 2. sv. války (s. 70–73)) a revitalizace sloužící k symbolickému upevnění sociální identity (např. anglických tradičních tanců typu „Morris Dance“ na přelomu 19. a 20. století (s. 79–81), či využití tradičního písňového fondu americkými folkovými zpěváky od 30. let 20. století – tedy jev v evropské folkloristice obvykle označovaný jako folklorismus (s. 81–82), ale i ukázky takovéto revitalizace v lokální komunitě původních Američanů (s. 82–83)) či otázky vzniku a šíření folklorních fenoménů (např. geografická distribuce jevů materiální kultury s. 132–134, automigrace s. 144–147, difúze (např. Dundesova studie o afrických pohádkách v repertoáru původních Američanů (s. 148–150)), polygeneze (s. 134–138), monogeneze (např. Thompsonův výzkum pohádky „Hvězdný manžel“ (s. 139–141)). Představeny jsou i ukázky

strukturně klasifikačního studia fenoménů na příkladu severoamerických pověr (s. 95–98), hádanek (s. 98–100) či balad (s. 106–112). Prostor je věnován i psychoanalyticky a vývojově-psychologicky zaměřeným studiím, stejně jako behaviorálním konceptům. Nechybí samozřejmě ani stručný přehled dějin oboru, umně zasazený do širšího kontextu evropského a amerického intelektuálního vývoje – od „nezáměrných fixací“ v dílech středověkých a renesančních autorů přes viktoriánské sběratele popular antiquities, bratry Grimmy, vliv evolucionismu, Lönnrota, historicko-geografickou metodu, Proppovu Morfologii pohádky, Azadovského, atd. Zmíněna je i metodologická souvislost folkloristiky s výzkumy Oral history na příkladu zásadní Montellovy studie o osadě Coe Ridge (s. 84–85), či ukázky rozsáhlého historicky orientovaného studia (např. Taylorův výzkum vývoje specifického gesta s. 128–132). Celek textu je navíc doplněn desítkami prezentací vlastních folklorních žánrů, včetně krátkých ukázek z literatury a médií obsahující prvky tradovaných fenoménů. Podobnou ilustrativní roli plní i četné obrazové přílohy, věnující se i současné masové či populární kultuře v kombinaci s „tradičními formami“ folklóru. Výskyt folklorních prvků je prezentován na příkladech vzatých nejen z literatury, ale i filmu, televizních seriálů, reklam a komiksů. Signifikantní je přitom široce pojatý multikulturní záběr – od kultur původních Američanů (např. studie zunijské mytologie Ruth Benedictovou, která se při svých výzkumech nemohla opírat pouze o antropologické synchronní studium (s. 163–166, 257–258, 317), teorie Roothové věnovaná základním typům stvořitelského mýtu původních Američanů

(s. 147–148), výzkumy věnované postavě Trickstera (s. 239–242, 293–300), či studie zaměřené na folklorní repertoár konkrétního individua (jako např. revitalizaci tradiční keramiky kmene Cochiti (s. 74–78) či praktiky lidového léčitele curandero z Peru (s. 282–288). Prostor je samozřejmě poskytnut i Afroameričanům (např. tradiční epické narace (s. 73–75) a anglosaské majoritě (např. tradiční keramika (s. 94–95), tradiční formy ohrazování pastvin (s. 95–96), tradiční formy léčení (s. 233–235). Množství ukázek je zaměřeno na kultury rozličných amerických imigračních skupin (např. Finové (s. 83–84), Mexičané (s. 195–197, 206–209, s důrazem na genderové aspekty s. 173–177, 277–280), Řekové (s. 204–206, 303–305). Prostor je věnován i mimoamerickým kulturám-obyvatelům Kostariky (s. 193–195), Tonga (s. 198–200), Šalamounových ostrovů (s. 200–201) či Anglie (např. specifická interpretace historického prvku materiální kultury, používaného anglickými kolonisty v Indii (s. 201–204)). Prezentovány jsou ale i příklady z ne pouze etnicky definovaných kultur jako kultura posádek amerických velrybářských lodí na přelomu 19. a 20. století (s. 171–173), filipínských „jeepney drivers“ (s. 178–180), pracovníc Girl Scout táborů (s. 180–182), mormonských misionářů (s. 184–188), ženských protestantských pastorů (s. 259–260) či gayů (s. 218–220). Prostor je věnován i i v Evropě hojně analyzovanému žánru současné pověsti (contemporary legend) (s. 6–7, 119–120, 134–138, 166–169) či anekdotám (např. americké anekdoty o Válce v zálivu (s. 146–147) či havárii raketoplánu Challenger (s. 238–239), stejně jako pomocí folklóru vyjadřované majoritní recepce asijské imigrační skupi-

ny v USA (s. 209–211). Prostor je věnován i dětskému a adolescentnímu folklóru (rozpočítadla, anekdoty, herní strategie apod. s. 182–184, 243–254, 260–264) či ukázkám genderového chápání humoru (s. 213–218). Příjemně americky pragmatická je i kapitola o budoucím možném profesním uplatnění studentů folkloristiky.

Svébytné americké intelektuální klima odráží jak výběr ukázkových textů, tak především celková koncepce knihy, zřetelně odrážející vliv ideového proudu, nazývaného (nejen) Reginou Brendix performanční školou („Die Performanz-Schule“–In: Brendix, Regina: Amerikanische Folkloristik. Berlin 1995 s. 103–146). Zřetelným potvrzením tohoto faktu je, vrátíme-li se k úvodní komparaci s předchozí Dorsonovou učebnicí, zařazení jednoho ze zásadních sborníků této „školy“ (A. Paredés–R. Baumann, Toward New Perspectives in Folklore. Austin, 1972), samotným Dorsonem chápaného ještě značně kontroverzně, mezi zcela zásadní práce (s. 231–232). Poměrně výrazná je i související orientace na konceptualizaci tradovaných fenoménů konkrétním individuem, ale i na zařazení folklóru do kulturního kontextu, včetně psychologicky a behavioralisticky zaměřených exkurzů. Základní znaky folklóru jako jeho tradicionalita, variabilita, stejně jako koncept normalform však většinu i zde prezentovaných odborných výstupů směřují k „tradičnímu“ diachronnímu pojetí studia folklorních artefaktů.

Práce celkově i přes svou místy příliš didaktickou a edukativní formu přináší zajímavý aktuální pohled na současné chápání disciplíny v USA na úrovni poměrně nedávného úvodu Oringova (Elliot Oring: Folk Groups and Folklore Genres: An Introduction. Salt Lake City 1996)

a v kombinaci se základními monografiemi a některými domácími úvody do disciplíny představuje jednu z alternativ k serióznímu seznámení se s oborem.

Petr Janeček

Anne Cheng: DĚJINY ČÍNSKÉHO MYŠLENÍ, Praha, DharmaGaia, 2006

Je dlouho zažitým zvykem západních učenců tvrdit, že filosofie je jenom cosi evropského a že v Orientu – ať již blízkém nebo vzdáleném – nic takového jako filosofie v klasickém, tj. ponejvíce v aristotelsko-platónském (tj. metafysickém: jsoucno jako jsoucí tematizujícím) smyslu není. Autorka mohutné, veleučené, bibliografickým materiálem ohromující publikace *Dějiny čínského myšlení* zajisté tento moment zmiňuje, ale zároveň od začátku staví na zrovna tak arogantním stanovisku, že čínské myšlení je cosi speciálního (proč by ne, to přeci nikdo nepopírá), ba výjimečného, a hlavně se západním filosofickým myšlením nesouměřitelným, kdy je hned jasné, jak jsou nastaveny její preference. Proto neustále proti sobě staví vymezuje rysy západního stylu filosofického myšlení a stylu myšlení čínského, jež – podle míry vzdělanosti a odborné zběhlosti čtenáře – působí banálně, triviálně, až směšně. Směšná a nikam nevedoucí je úporná snaha autorky sdělit nám to, co je více než jasné, s čím příčetný čtenář nikdy nepolemizuje a co by ho ani ve snu nenapadlo: že nemůžeme srovnávat a přesazovat motivy čínského myšlení do terminologie a konceptuálních představ vlastních tradičnímu západnímu filosofickému myš-

lení. Vůbec není jasné, proti komu autorka čínské myšlení hájí – spíše se tak vkrádá podezření, že má nutkavou potřebu ospravedlnit bezednou tradici čínského myšlení hlavně před sebou a pro sebe samu, jež žije vykořeněna v cizině (sama jsouc čínského původu narozena ve Francii), aby se těžko identifikovala se svým původem, který je zajisté fascinující, ale o to více svazující, jelikož čínské myšlení je spolu s indickou tradicí nejdelší souvislou konceptuální tradicí v dějinách lidstva, daleko starobylější než západní tradice zakládající tradice řecko-římská. A před touto propastnou hlubinou dějin čínského myšlení jako by autorka měla ne-li strach, tak určitě bezradný osten, který však není filosofii zakládajícím údivem. Je to spíše nedůvěra, bezradnost, předsudečné a arogantní vědomí blíže nespecifikované a ničím věcně nezdůvodněné převahy čínské tradice oproti všem ostatním. Je-li pouhá starobylost a nepřerušovaná kontinuita tím, co by mělo zdůvodňovat převahu jednoho kulturně-dějinného konceptu lidství nad ostatními a vůči ostatním, pak může západní čtenář nad sdělením a výkladem publikace zrovna tak nezdůvodněně a arogantně ohnout nos.

Tak jako tak se ovšem v případě této učené publikace, jež je pojata jako historický přehled podaný svrchovaně názorným (byť nikterak banalizujícím ani didaktickým) způsobem, před kterým je třeba smeknout, musí ocenit, jak autorka dokáže – chtělo by se říci „civilně“ – vylíčit základní rysy jednotlivých tradic a proudů v rámci dějinného vývoje čínského myšlení, jež paradoxně a ne právě obvykle nasazuje hned na dílo *Konfucia* (na jeho později kanonickou sbírku nazvanou *Hovory*), a nikoliv – jak by se očekávalo – na starobylou věštebnou

Knihu proměn (I-ting). Tato nikoliv banalizující názornost, jež chce ukázat právě „civilnost“, prostotu a tedy životnost, jež se dokáže týkat života každého, nikoliv jen akademického, teoretizujícího, bádajícího člověka – stojí v ostrém kontrastu s doposud jedinou opravdu zásadní, českému čtenáři přístupnou prací o dějinách čínského myšlení z pera profesora Oldřicha Krále (*Čínská filosofie. Pohled z dějin*, Láseňnice: Maxima, 2005), který izoluje čínské myšlení do uzavřeného tvaru div ne čehosi mystického (tím, že výklad nasazuje právě na věštebnou *Knihu proměn* a od ní rovnou přechází k povýtce kosmologicky interpretovanému taoismu Starého Mistra *Lao zi*), v čemž se zase jiným způsobem projevuje tendence vlastní i naší autorce za každou cenu dělat z čínského myšlení cosi výjimečného, kontrastujícího, před čím máme stát snad v bezradném úžasu (jenž oproti údivu je odzbrojující, paralyzující a svazující). Naše autorka naopak čínské myšlení vyvádí z izolace a otevírá ho jako to, co vždy a neustále přitaká životu člověka na této zemi, v jeho době a spolu s ostatními lidmi.

Základní a finální intencí a tendencí čínského myšlení není teoretizování, nýbrž praktická politika. Hlavním rysem všeho čínského myšlení je totiž, že myšlení je identické s jednáním, že myšlení musí mít vždy dopad na jednání člověka ve světě, že ho má zlepšovat. Není to však nutně antropologie, jelikož člověk je jen třetím článkem mezi komplementární působností Země a Nebe, avšak bez člověka a jeho společenství svět není světem a teprve díky lidskému jednání se naplno uskutečňuje základní princip *Tao-Cesty* (ve smyslu „počátek“). Čínské myšlení tedy nesměřuje k žádnému akademismu, motivy čin-

ského myšlení nejsou jen teoretickými tématy, nýbrž vždy mají a musí mít *dopad* na konkrétní život jedince, kterému něco přináší a proměňují ho tak, aby byl lepším (ušlechtlejším) člověkem, jelikož lidství (humánnost) člověka lze neustále zvyšovat a stupňovat. Čínské myšlení je tak *transformativní gradací lidské existence ve světě*, vůči kterému se člověk nemusí, nesmí a vlastně ani nemůže vymezovat, nýbrž musí s *ním souznít*, hledět si, dbát, sledovat a respektovat patřičnost toho, kde je místo a jaká je patřičná chvíle pro lidské jednání spolu s ostatními a pro ostatní lidi.

Čínský – a přejme si, že nejen čínský – člověk nikdy není žádným subjektem, proto ani spoluexistence není nikdy jen věcně velmi pochybnou intersubjektivitou, nýbrž je smrtelníkem ustavičně – jakmile a dokud žije – *se zavčítujícím do svého žití*. Lidský život (lidství člověka) není ničím, co by bylo samo sebou, nýbrž je se tomu třeba učit, a proto lze v lidství selhat, anebo naopak dospět mistrovství, kdy prostě umíme žít tak, jako někdo umí tančit, hrát na hudební nástroj, malovat. Přitom život není instrument, který by šlo zpředmětnit, ani soubor pouček, které by šlo memorovat či si předplatit, nýbrž je to ustavičné dění soupatřičnosti s tím, co je patřičné (*Tao-počátek*), a díky čemu lze vynikat, nebo selhat: tj. být lidský, anebo naopak být barbaram, hovadám, zrudou. Není to tedy žádná exkluzivní mystika, nýbrž každodenní, a proto neustále naléhavý, každého se (do)týkající *nárok* být sebou *patřičným způsobem*. Je to tedy to nejprostší, to nejbližší, jež je však tím nejtěžším, nejnáročnějším, nejsnáze porušitelným, ignorovaným, ohroženým, zdevastovaným.

Místo neustálého chrlení stále aktuálních teoretických konceptů o člověku,